

РЕЦЕНЗИЯ

от

доц. д-р Джени М. Маджаров,

Софийски университет „Св. Кл. Охридски”,

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор”**,

в областта на висшето образование, разработен в катедра „Етнология”, при

Исторически факултет на Софийски университет „Св. Кл. Охридски”

Научна област: **3. Социални, стопански и правни науки**

Професионално направление: **3.1. Социология, антропология и науки за културата**

Автор: **Яна Стефанова Берова**

Тема: **Идентичности на границата. Чами и помаци в националните политики на балканските държави (1920 – 1990)**

Научен ръководител: **доц. д-р Таня Бонева**

Биографични сведения

Докторантът завършва средното си образование в ГПЧЕ „Иван Вазов”, гр. Смолян (2007). През периода 2007-2011 г. следва в бакалавърска степен „Минало и съвремие на Югоизточна Европа”, в ИФ на СУ. Продължава висшето си образование в МП „Историко-етнически модели на националната сигурност”, ИФ на СУ (2011-2012), което завършва с написване на тезата „Идентичност на границата: албанското малцинство в Гърция като проблем на националната идеология в периода 1914-1945 г.”. През периода на обучението докторантът е участвал в няколко научни проекта и програми като: доброволческа програма „Приятели на архивите” към ДА „Архиви” (2011); учебен стаж в „Комисия за разкриване на документите и за обявяване на принадлежност на български граждани към Държавна сигурност и разузнавателните служби на Българската народна армия”; проект „АССЕРТ – толерантност, плюрализъм и социално сближаване: в отговор на предизвикателствата на XXI век в Европа” на МЦИМКВ; проект „Интегрирана програма за обучение и подкрепа на докторантите по социални и хуманитарни науки в СУ” (2013); проект „Граници на Балканите: образи, идентичности и памет” (2014); проект “Balkans, Let’s Get up!” на фондация Fridrich

Ebert Stiftung (2015). През 2015 г. провежда проучване на чуждестранните публикации по темата на дисертацията в библиотеката на Френския национален институт по източни езици и култури BULAC, в Париж.

Данни за докторантурата

Редовната докторантура е заявена от катедра Етнология, при ИФ на СУ, в направление „Етнология на Балканите”. Темата на докторската теза е обсъдена в катедрата, предложена и приета от Факултетния съвет на ИФ. С ректорска заповед (№ РД 520-192 от 28.01.2013 г.) Яна С. Борова е зачислена в редовна докторантура, с продължителност 2013-2016 г., с. Темата на дисертацията е „Идентичности на границата. Чами и помаци в националните политики на балканските държави (1920-1990)”. За научен ръководител е избрана доц. д-р Таня Бонева от катедра Етнология. Обучението на докторанта протича по предварително изготвен и приет от Катедрения и Факултетния съвети индивидуален учебен план. По време на обучението докторантът полага успешно и в срок всички предвидени в индивидуалния план изпити. При протичане на докторантурата са спазени всички разпоредби, включени в Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски”.

На проведено заседание на катедра Етнология (16. 01. 2017 г.) е осъществено вътрешно обсъждане на разработения дисертационен труд. На него всички участници изказват единно становище, че представеният дисертационен труд покрива всички изисквания, за да бъде предложено неговото допускане до публична защита. Направено е писмено предложение до Факултетния съвет за състава на научното жури. На свое заседание Факултетният съвет на ИФ одобрява състава на научното жури, на чиято основа е издадена ректорска заповед (№ РД 38-136 от 21.02.2017 г.) за провеждане на процедурата.

По време на процедурите за допускане на разработката до публична защита не са установени нарушения и са спазени всички предписани нормативни изисквания. В резултат на това, както и на основание на представените документи, спокойно може да се заключи, че процедурата по обявяване и провеждане на публична защита е протекла в пълно съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), с Правилника за неговото приложение, както и с вътрешния Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски”. Така представена процедурата напълно отговаря на изискванията в посочените нормативни документи, което е основание за преминаване към следващия, завършващ етап от нейното осъществяване.

Сведения за дисертацията и автореферата

Общият обем на дисертационния труд е 286 стр., 262 са текст на разработката, следван от 22 стр. „Използвана литература” на кирилица и латиница, от които заглавия на непубликувани документи – 6 бр., публикувани документи – 3 бр., монографии и сборници – 158 бр., статии и периодични издания – 91 бр., дисертации – 3 бр., интернет извори - 12 бр. В края на разработката са поместени четири приложения - 2 бр. географски карти и две фотографии. Трудът е построен в разгърната схема, състояща се от увод, пет глави и заключение. Тази премислена структура на разработката позволява в първите две глави да бъдат представени основните теоретични постановки относно възможната за ползване подходяща методология за изследване и уточняване съдържанието на обвързаните с темата понятия. В трета, четвърта и пета глава е представена основната фактология по темата, както и анализа на разглежданите явления. Темата на разработката е добре премислена и мотивирана. Тя е значима и актуална в съвременния сложен политически свят, което я прави дисертабилна. Времевият и териториален обхват на темата позволява да бъде спокойно осъществено заявеното сравнително изследване. От предоставените сведения се вижда, че за целите на разработката са направени три кратки теренни проучвания – две в селища от област Ксанти, Гърция и едно в селища на община Златоград. За съжаление не е известен броят на направените интервюта, както начина на обработка и архивиране на тези материали.

Увод В тази част докторантът споделя, че изследването е продължение и надграждане на разработена сходна магистърска теза. В настоящото изследване е направено разширение на времевата рамка и е добавена темата за помаците. От своя страна това теоретично би довело до промяна характера на изследването – от преобладаващо исторически в историко-етнологички, с прилагане на сравнителен интердисциплинарен подход на разработване. Ала при цялостен преглед на разработката се установява, че от заявеното намерение за етнологичко изследване дисертацията само в една отделна своя част (пета глава) има подобен характер, докато останалият текст е с преобладаваща историческа насоченост. По своето съдържание проблематиката на настоящата разработка е уникална, защото няма друго сходно изследване в българската хуманитаристика. Макар да има много на брой български и чужди изследвания по темата за самоопределението и налаганата идентичност върху помаци и чами, подобно сравнително и интердисциплинарно проучване на съдбата на двете общности не е осъществявано. Така заявена темата, обаче поставя един логичен въпрос, който е свързан както с хронологията на историческите събития, така и с българската позиция по разглеждане на проблема. А именно кое мотивира автора на първо място в заглавието на темата да постави въпроса за съдбата на чамите? Та нали дисертацията се разработва от позицията на българската наука, за която съдбата на помашката общност

в Гърция е изключително важен проблем. От друга страна в исторически аспект, а и в текста на дисертацията, проблемът с идентичността на чамите съществува като актуален, и е разгледан основно до средата на XX в., с отделни кратки представяния до началото на настоящия век. Докато проблемът с идентичността на помаците обема цялата заявена времева рамка. По мое мнение поставянето на проблема за идентичността на помаците на първо място, едновременно в заглавието и структурата на дисертацията, би представило ясната българска позиция и съпричастност към общността на помаците в Южните Родопи.

Приемам становището на докторанта, че подобно сравнително изследване, доведено почти до настоящата политическа действителност, несъмнено ще обогати българската хуманитаристика с нови аспекти. Проследяването на динамичните промени на идентичността на двете общности – помаци и чами, осъществявани под въздействие на криволичето развитие на националните идеологии, от страна на съпричастните към проблема балкански държави, както и непрекъснатата промяна на междудържавните граници, са онези фактори, чийто анализ позволява да се представи реалната картина на осъщественото развитие на проблема. Сравнителният преглед дава възможност за създаване на яснота върху сбърканите подходи и допуснати грешки в националните политики през XX в. на България, Гърция, Турция и Албания. Този сравнителен подход дава възможност за обясняване непреодолимостта на заложените в миналото политически и нормативни капани, които не позволяват или създават трудности в съвременното за нормализиране на проблемите със самоопределението на изследваните общности и други балкански малцинства.

Заявеният обект на изследването, двете погранични малцинствени общности на гръцка територия – помаците от област Ксанти (Южните Родопи, Западна Тракия) и чамите от Теспотия (Чамерия, Северен Епир) са подходящо избрани за подобен тип сравнително изследване. Докторантът умело представя предпоставките за подобно сравнение, сред които поставя сходното териториално разположение край държавната граница, ислямската принадлежност на членовете на общностите, тяхната сходна численост, приблизително еднаквото отношение на гръцката администрация в изпълнение на непрекъснато променящата се национална идеология и пр. Като предмет на изследването е заявено сравняване на динамично променящата се идентичност на двете общности, както и процесите за въздействия върху нейната промяна от страна на различни национални държавни институции и обществени организации. Погледнато в цялостният план на дисертацията сравняването на този предмет дава добри резултати за периода 1919-1945 г., когато и общността на чамите е под силното въздействие на гръцките държавни институции. Ала през периода 1945-1990 г. представянето на променящата се идентичност остава само в полето на помаците и турците, което превръща предварително заявеният замисъл за сравнение в едностранчиво описание съдбата на помаците.

Основната цел на изследването, която е представена кратко и ясно, „да се покаже как инструментализирането на една или друга съставна част от идентичността на чамите и помаците служи за манипулиране и предефиниране на тяхната принадлежност” (с.10), е

постигната при използване на богата фактология, подкрепена с безброй становища по темата от публикациите на различни балкански и европейски учени, изследователи. Това ми дава основание да заключа, че отличното познаване на специализираната литература както българска, така и чужда, е дало възможност на докторанта да разгърне и творчески да приложи натрупаното научно познание в своята разработка.

Заявените от докторанта задачи на изследването са разгърнато изпълнени в четирите основни глави на разработката (II-V). Както и по-горе вече беше посочено за недостатък на разработката намирам не само нейния преобладаващ исторически характер, но и пълната липса на събрана на терен етноложка информация от общността на чамите. Този недостатък чувства и сам докторантът като споделя за невъзможността си да осъществи подобно теренно изследване поради изселването на чамите през 1945 г. от територията на Гърция и тяхното разпръснато заселване в Албания, САЩ, Канада и Турция.

Първа глава „Методология, понятия и изследвания” В тази част на разработката е представена методологията на сравнителното интердисциплинарно изследване. Според заявеното от докторанта проблемът за идентичността и целенасочените въздействия за нейната промяна се разглежда от позиция на конструктивистката теория. Последната подхожда към идентичността като продукт на националната идеология. Изхождайки от позицията, че идентичността може да се създаде, но и промени, докторантът се впуска в търсене на онези фактори, които изпълняват ролята на създатели на идентичност при двете общности. Прилагайки в пълнота метода на сравнителното историческо изследване авторът умело търси и посочва онези причинно-следствени връзки, които стоят в основата на динамично променящите се идентичности.

В подточка към настоящата глава докторантът прави належаш преглед на основните, ползвани в живота на общността, техни външни и вътрешни наименования. Отдавна в българската наука съществува спор по въпроса за точността и достоверността на едно или друго ползвано наименование, в който спор сега няма да вземам страна поради характера на настоящото изложение. Само искам да обърна внимание на докторанта върху някои смислови и езикови страни на използваните от него наименования. Българоезичното население в Родопите, Северни и Южни, изповядва основно мохамеданството, като едно от основните направления в исляма. Това предполага употребата на по-точното и достоверно наименование като *българоезични мохамедани*, както по-голямата част от тях сами се определят. Намирам за неуместна употребата в текста на изложение на такива понятия като *българоговорящи мюсюлмани*, *българогласни мюсюлмани* и пр. Жалко, че авторът не е намерил за необходимо да представи и разгледа, и другите наименования на тази общност, каквито са документирани от българската наука – *аповци*, *бебечене*, *дилсъзи*, *курки*, *мърващи*, *потурнаци*, *скорнавци* и пр. Същите биха осветлили различни страни от самоопределенията и наложените идентичности на тази много изстрадала и препатила българска общност. В тази насока напълно подкрепям подхода на автора да използва като обобщаващо за цялата група наименованието *помаци*, което е исторически и емоционално прието от хората на общността. Тук намирам за пропуск неразглеждането

на проблема с изкуствено налаганото от гръцката държавна администрация наименование *славянофони*. В този контекст на мисли чувствам недостатъчни езиковите и етимологични обяснения, свързани с различните наименования на чамската общност. А отделно стои въпросът за това, че думите *понятие* и *термин* са синоними по своето смислово съдържание, и намирам за напълно неуместна едновременната им употреба, подобна на тази в подзаглавието „1.2. Основни понятия и термини в изследването” (с. 19).

В последния раздел на тази част е направен много подробен и внимателен преглед на основната специализирана българска и чуждестранна литература по проблема с идентичността на двете общности и насилваните промени. Това поставя разработката на устойчива научна основа, предполагащо постигане на достоверни изследователски резултати.

Втора глава „Вавилон на понятията”. Идентичност, нация, национализъм в балкански контекст Тази част от разработката е изцяло посветена на представяне на основните теоретични постановки, разглеждащи от различни научни позиции и школи проблемите за идентичността, националната идея, нацията, националното, националната идеология и етничността. Широкият спектър на ползвана литература и източници, както и разнообразието от автори, на които се позовава докторантът, ясно показват дълбочината на достигнато познание по разглежданата тема. Това много добре се долавя и от няколко изказани лични становища относно това, че на Балканите идентичността не е в резултат на племенна и обществена близост, а е в резултат на етно-религиозно осъзнаване на групите население в Османската империя (с. 28). Друго, исторически достоверно наблюдение, е, че при отделния индивид или общност идентичността е многопластова и включва в състава си различни идентичности. На тази основа докторантът много находчиво набляга, че при едно подобно сравнително изследване следва да се проучват различните аспекти на множествената идентичност на общностите (с. 29). По-долу в текста логично е разгледан проблемът за националната идентичност като съставена от елементите на политическата, културната, етничната и териториалната. За съжаление това вярно изложено теоретично съждение не е приложено в цялост при практическото изследване на комплексната идентичност на двете общности. Тук следва да се спомене и чувствителната липса на теренно събрана етноложка информация, която поставя във висящо положение темата за *колективната* и *културната памет* на изследваните общности. Както правилно са представени становищата на М. Халбвакс и Я. Асман това са основният градивен материал за самоопределението на общностите.

Разглеждайки проблемите около понятието *нация* докторантът споделя своето пристрастие към модернистичното схващане и през тази позиция разглежда проблемът по нейното създаване в четирите балкански страни. Отличното владение на научната литература по темата му позволява умело да използва това познание при анализа на конкретиката на дисертацията.

Трета глава „Националната идеология като основа на политиките на балканските държави към чами и помаци” Прегледът на историческите събития, довели до появата на двете погранични малцинствени общности, започва с войните, предхождащи Първата световна. Много подробно и с представяне на историческите факти е проследена съдбата на двете завзети от Гърция територии – Южни Родипи и Северен Епир. Проследени са многобройните повратности в живота на населяващите ги чужди за гърците общности. Представени чисто историографски явленията са поднесени на основа данните, записани в различни нормативни документи, договори, архивни източници, спомени на дипломатически представители пр. официални извори, което придава научна достоверност на погледнатата „отгоре” история. Разработката само щеше да спечели, ако информацията за тези събития беше поднесена и „отдолу”, т.е. от позицията на отделните членове от преживелите тези събития общности. Това щеше да даде достоверно обяснение за принудите и преценките по създаване/приемане на различните, многобройни идентичности, споменати в теоретичната част на разработката. Като много силна страна на тази глава намирам подробното излагане на проблема за създаване на държавни идеологии в четирите балкански страни, имащи пряко отношение към процесите по многократно въздействие за промяна идентичността на помаци и чами. Динамичните изменения в състава на някои основни елементи на гръцката национална идеология бележат пътя на променливо отношение към „чуждите” общности на помации и чами, както и опитите за разрешаване на проблемите с тяхното съществуване. Основните различия, които поставят в категорията на „чуждите” двете общности са езикът, религията, културният модел и етническият произход. На основа изповядването на обща религия, различна от източното православие, помациите и чамите са поставени в общата категория на „различните”, което предопределя относително сходното отношение на гръцката държава към тях. Така представяйки криволичетата съдба на двете общности докторантът има възможност да открие приликите и разликите при процесите по принудително налагане на „турска” идентичност върху тях. Протичането на този процес много ярко се откроява на фона на развитието и промените при националните идеологии на съпричастните към проблема четири балкански страни. Това извежда на преден план въпроса за онези различни белези на идентичността, които придават особения характер на отделните национални идеологии и донякъде обясняват отличаващото се отношение на балканските държави към изследваните малцинства.

Многократно променящите се през периода държавни граници и политики дават свое собствено отражение върху прилагането на националните идеологии по отношение на помаци и чами. Това най-добре е представено при гръцката страна, където тръгвайки от етничността, като основен елемент на гръцката идентичност, се преминава през езика, за да се стигне до религията. Тези промени създават невъзможността двете мохамедански общности по какъвто и да било начин да се впишат като равностойни в гръцкото общество и интегрират в тялото на нацията. Още по-малко да придобият признаването им на гръцка национална идентичност. При това положение върху двете

общности прагматично се налага нова, но чужда за самите тях, идентичност на „турци” и „мюсюлмани”, което състояние естествено ги запряща в периферията на гръцкото общество. Внимателното и подробно представяне на гръцката държавна политика от 20-30-те години на ХХ в. дава обяснение за действията на администрацията по продължителното маргинализиране, изолиране и системно физическо прогонване на двете общности.

Четвърта глава „Конструиране на идентичности и политики на сегрегация в периода 1923-1945 г.” Много подробно, с ползване на разнородни документални материали, становища от публикации и богата фактология, са представени историческите процеси, протекли през разглеждания период, които имат пряко отношение към целенасоченото създаване и промяна на множествените идентичности на двете общности. „Външният” поглед върху процесите, от страна на България и Турция умело е балансиран от „вътрешната” позиция на гръцката държава. Сравнителното изследване на промяната при идентичностите напълно логично е допълнено с променящата се през периода позиция на новосъздадената турска държава, която започва да се възприема като единствен настойник на мюсюлманските общности зад граница. Резултатите от няколко военни конфликта на Балканите, честата промяна на границите, доброволното и принудително изселване на значителни маси население, и още много други фактори водят до резки промени в националните идеологии на свързаните с проблема за идентичността на малцинствата четири държави. Това естествено води до нови подходи за решаване на актуалния за своето време проблем с „чуждите”/„свои” общности. Всяка една от държавите по свой начин търси да се справи с този проблем. Заявената нова национална политика на пантюркизъм на Турция води до изостряне на междудържавните отношения с Гърция, а това естествено дава отражение върху политиката ѝ спрямо изследваните две мохамедански общности на нейна територия. Това поведение на гръцката държавна администрация е подробно и умело представено в настоящата глава, което позволява детайлно сравняване на процесите по налагане на нови идентичности при помаци и чами. Намирам за много положително при разкриване на протичащите процеси по промяна на идентичността, разглеждане на темите за собствеността на земята, отнемането и придобиването на статуса „гръцко гражданство”, целенасоченото административно ограничаване възможността на общностите за добро образование не само на майчиния език, но изобщо, принудителното налагане в училищата на турски език и пр. Представянето и анализа на този сбор от фактори придават цялост на картината от протекли процеси по целенасочено създаване на нови едентичности при изследваните общности.

При сравняване на представените факти се установява, че гръцката държава създава и прилага два различни подхода за разрешаване на собствения си проблем с „чуждите” ѝ помаци и чами. При осъществяване на тази цел помаците целенасочено се турцизират, религиозно разделят на традиционалисти и кемалисти, подтискат икономически и маргинализират, докато чамите се принуждават да емигрират и изселват от техните

територии, и подтискат икономически. При преценка на написаното намирам за напълно достоверно споделеното от докторанта становище, че „чамите и помаците, макар и в границите на една и съща страна, попадат в сложна обстановка на предиференциране на идентичността им многократно” (с. 134). Тук още веднъж споменавам, че разработката щеше само да спечели, ако в нея беше поместена информация за това как представителите на двете общности приемат и осмислят външните опити за промяна на тяхната териториална, културна, етническа и политическа идентичност. Пълнота при разглеждане на проблема с променящата се идентичност дава представените дейности на организацията Дружба „България” в областта на Родопите. Тази част внася известна яснота по налагането в българската научна литература на изкуствено създадените наименования *българи мохамедани*, *българо-мохамедани*. Вероятно организацията на помаците, макар и в услуга на българската национална политика, най-добре е доловила важните за общността белези на тяхното самоопределение като религия и език, с което създават и приемливото за хората наименование, което ги обвързва с българската национална идентичност.

Пета глава „Идентичността от двете страни на желязната завеса, като поле на противоречиви политики” В тази последна част на изследването, макар доста плахо, се появяват елементи на етноложко представяне и осмисляне на проблемите с идентичността. През прегледа на историческите събития и променящите се политически реалности в периода 1945-1990 г. докторантът разглежда настъпилите промени при различните аспекти на идентичността при двете общности. Поради историческата даденост на избиване и прогонване на голяма част от чамите от Гърция в тази част на изследването преобладаващо се разглеждат проблемите, свързани с динамиката на идентичността при помаците. Поради тази причина сравнението със сходните процеси при чамите е почти отсъстващо. Създаването и налагането на нова идентичност при помаците от двете страни на българо-гръцката граница е пропорционално представено както от българска, така и от гръцка позиция, което е похвално постижение за работата на докторанта. В тази част, обаче се усеща липсата на малко по-подробно разглеждане на предпоставките и последиците от осъществения от българските власти „Възродителен процес”. От друга страна много сполучливо и с нужния критичен подход са представени процесите по решаване на проблема с помаците в Гърция чрез изобретяване на обяснителната теория за техния мним „тракийски произход”, създаването на „помашки език” и „помашка граматика”, както и премисленият отказ от определянето им като „турци”. Тези процеси много правилно са обвързани и обяснени с периодичното обтягане и промяна на междудържавните отношения между Гърция и Турция на основа конфликта на остров Кипър.

Тук правилно е представен и проблемът за държавната граница като фактор, който оказва допълнително влияние при промяна идентичността на двете общности. Като цяло темата за идентичността е доведена почти до политическата обстановка в съвременното, който факт отчитам като добра страна на изследването.

Заклучение Тази част повтаря всички вече представени основни елементи на изложението, само че в кратка форма. Тук независимо от очакваното докторантът почти не изказва свои становища или идеи по разглежданите проблеми. Може би по-скоро като изключение стои многократно представяното в текста авторово твърдение, че „другостта” на помаци и чами е най-устойчивият елемент на сходство между тях. Тази другост се възприема от гръцката държава като пречка за постигане на националната идея – етническа хомогенност. Поради тази причина двете общности се възприемат като заплаха за националната сигурност.

Авторефератът в кратка и точна форма предава съдържанието на докторската дисертация.

Предложеният за разглеждане дисертационен труд и придружаващият го автореферат отговарят на всички изисквания на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски”.

Научни приноси

- Поднесенят и систематизиран фактологичен материал дава възможност за нов анализ и оценка на състоянието на идентичност при двете общности в Гърция.
- Изследването поставя в центъра на вниманието проблемите, породени от динамично променящите се национални идеологии, национални политики и тяхното отражение върху многопластовите идентичности на помаци и чами.
- Направените обобщения са добра отправна позиция за преосмисляне и актуализиране на политиката и отношението на българската държава към задграничната общност на помациите в Южните Родопи.
- В своята цялост дисертацията, макар и с преобладаващ историографски характер, осъществява предварително заявените задачи и постига начертаните цели, което я прави дисертабилна и успешно изпълнена.

Бележки и препоръки

- Докторската теза е с доказана научна стойност и политическа актуалност, което я поставя в категорията на приносните разработки, обогатяващи българската хуманитаристика.
- Темата е разработена с отлично познаване на основните и актуални теоретични постановки, много от които са приложени на практика.
- Използваната структура на дисертацията, както и приложените подходи за научно представяне и анализ на фактологията успешно водят до постигане на положителен резултат при осъществяване на изследвания проблем.

- Познанието от представената научна литература е ползвано в неговата цялост при разглеждането на отделни проблеми и техният научен анализ. Докторантът коректно цитира ползваните източници и автори.
- Като основен недостатък на разработката намирам неизпълненият, но заявен в уводната част, етноложки прочит на проблемите с променящата се идентичност на двете общности. Тук естествено стои и въпросът за почти липсващата етноложка информация, почерпана както от литературата, така и събрана лично на терен от докторанта.
- Характерът на разработката предполага спазване на академичния стил и правила за писане, които за съжаление в много отношения са накърнени или пренебрегнати. Основен проблем се явяват многобройните недовършени или объркано изложени съждения, които в голяма степен затрудняват разбиране на съдържанието. Многократните повторения на вече веднъж изказани становища и неколкократно помествания на едни и същи пасажки създават досадното чувство за недоглеждане. Може би сред основните езикови недостатъци на текста намирам честата неправилна (не според основното им значение) употреба на заимствани от други езици научни понятия, което създава усещането за тяхното непознаване. Като цяло текстът на дисертацията се нуждае от качествена и пълна езикова редакция.

Публикации

Научната продукция на докторанта се състои от шест публикации в български периодични издания, три от които под печат. Тези данни покриват изискванията на Закона и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски“.

Заклучение

На основание гореизложеното, независимо от направените бележки и препоръки по темата, които не омаловажават нейната научна стойност и приносен характер, препоръчвам на уважаемото Научно жури да присъди на Яна Стефанова Берова образователната и научна степен „доктор“ по Етнология в научната област 3. Социални, стопански и правни науки, с професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

17.04.2017 г.

доц. д-р Джени М. Маджаров

